

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

1019

Vragen van het lid **Inge van Dijk** (CDA) aan de Minister van Financiën over de artikelen «*Toezichthouder waarschuwt voor risico's onverstandig beleggen*» en «*AFM vreest financiële problemen bij deel «doe-het-zelfbeleggers»*» (ingezonden 11 november 2021).

Antwoord van Minister **Hoekstra** (Financiën), mede namens de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (ontvangen 7 december 2021).

Vraag 1

Heeft u kennisgenomen van bovengenoemde artikelen?^{1, 2}

Antwoord 1

Ik ben bekend met de AFM-publicatie Trendzicht 2022 en berichtgeving daarover in de media, waaronder bovengenoemde artikelen.

Vraag 2 en 3

Wat vindt u van de signalen van de Autoriteit Financiële Markten (AFM) dat één op de acht particuliere beleggers, dat zijn ruim 120.000 huishoudens, een groot risico loopt om in financiële problemen te komen als de stemming op de beurs of in de huizenmarkt omslaat, zeker als mensen dit doen met geld dat ze op korte termijn nodig hebben bij financiële tegenslag of in de toekomst om na hun pensioen van rond te komen?

Wat vindt u van het signaal dat bij 12 procent van de mensen de afhankelijkheid van het vermogen samenvalt met onverstandig handelsgedrag, wat hen kwetsbaar maakt voor financiële problemen?

Antwoord 2 en 3

Het onderzoek van de Autoriteit Financiële Markten (AFM) ziet op *execution only* beleggers. Bij *execution only* beleggen besluit de consument zelfstandig welke beleggingskeuzes hij maakt. Hij maakt daarbij geen gebruik van een financieel adviseur, en beheert zijn portefeuille zelf in tegenstelling tot wanneer de consument het beheer bij een vermogensbeheerder belegt. *Execution only* is daarmee de meest toegankelijke vorm van beleggen, mede door de lagere kosten, maar de zelfstandigheid brengt ook bepaalde risico's met zich mee.

¹ <https://www.nos.nl/l/m/2404353>

² https://www.limburger.nl/cnt/dmf20211104_95160649

De AFM constateert dat 32% van de execution only beleggers onverstandig beleggingsgedrag vertoont. Hiermee wordt bedoeld dat deze beleggers te weinig spreiden, te veel handelen of in onnodig risicovolle producten handelen, waardoor zij meer risico lopen of hogere transactiekosten hebben. Verder constateert de AFM dat 36% van de ondervraagden belegt met vermogen dat zij (later) nodig hebben om van rond te komen. De AFM concludeert dat 12% van de execution only beleggers kwetsbaar is omdat deze beleggers suboptimaal gedrag vertonen terwijl de kans groot is dat zij het vermogen waarmee zij beleggen eigenlijk nodig hebben vanwege een beperkte buffer of hun beleggingsdoel.³ Dat vind ik een zorgelijke constatering.

Ik vind het belangrijk dat consumenten beseffen dat zij altijd een liquide spaarbuffer moeten aanhouden om een onvoorziene uitgave of terugval in inkomsten op te vangen. Daarnaast is het verstandig te bezien of het nodig is om vermogen op te bouwen voor de oude dag, naast bijvoorbeeld deelname aan een pensioenfonds. Beleggen met een lange tijdshorizon kan hiervoor een passende keuze zijn. Dit is afhankelijk van de persoonlijke situatie, en niet alle beleggingsproducten en diensten zijn hiervoor even geschikt. Voor Nederlanders die geen of nauwelijks een spaarbuffer hebben is beleggen in de meeste gevallen geen verantwoorde, passende keuze. Ik deel dan ook de zorgen van het NIBUD, dat onderzoek heeft gedaan waaruit blijkt dat ruim een kwart van de respondenten met minder dan 2.000 euro spaargeld en 22% van de mensen die zegt moeite te hebben met rondkomen, belegt.⁴

Om financieel verstandige keuzes te bevorderen en de risico's van onverstandige keuzes te mitigeren is het bevorderen van de financiële geletterdheid van belang. Wijzer in geldzaken besteedt aandacht aan de risico's en kansen van beleggen, onder meer met een checklist op haar website.⁵ Tijdens de komende Week van het geld staat de digitalisering van geld in de brede zin en de financiële risico's centraal. Financiële educatie dient te worden aangevuld met adequate beschermingsmaatregelen voor beleggers in de regelgeving en goed toezicht op de naleving ervan. Aangezien veel aanbieders uit andere Europese landen komen, zet ik mij in aanloop naar de Europese strategie voor retailbeleggen (*Retail Investment Strategy, RIS*) in voor betere bescherming op Europees niveau. Eerder dit jaar heb ik uw Kamer mijn reactie op een consultatie van de Europese Commissie toegezonden, vergezeld van een *non-paper* met de prioriteiten die ik gezamenlijk met de AFM heb opgesteld.⁶ In de reactie pleit ik onder meer voor betere toepassing van gedragsinzichten bij de inrichting van de online keuzeomgeving waarin beleggers handelen, waarbij de effectiviteit van informatiedocumenten en waarschuwing kan worden verbeterd.

Ten aanzien van de huizenmarkt constateert de AFM dat de hoge huizenprijzen en hoge hypotheekschulden die daarbij worden aangegaan, huishoudens kwetsbaar maken bij tegenslag. De AFM wijst hierbij op het belang van het zorgvuldig toepassen van de leennormen. Dit kabinet en voorgaande kabinetten hebben in reactie op de vorige crisis belangrijke maatregelen genomen om overmatige hypotheekschulden te beperken, zoals het stapsgewijs afbouwen van de maximale *Loan-to-Value* (LTV) naar 100%, de introductie van de fiscale aflossingseis en de versnelde afbouw van het maximale afrekkertarief voor rente. Een daling van de huizenprijzen hoeft niet direct problemen te geven voor een huiseigenaar, mits de maandlasten voor huiseigenaren goed te dragen zijn. Met de wettelijke inkomensnormen voor hypotheek krediet beoogt het kabinet te voorkomen dat huishoudens niet meer lenen dan verantwoord is. Uit diverse indicatoren van de hypotheekschuldmonitor blijkt dat mede door de genomen maatregelen de risico's op de huizenmarkt ten opzichte van 2013 zijn afgenomen.⁷ Huishoudens staan er nu een stuk beter voor dan aan de start van de financiële crisis in 2008. We zien echter ook een trend dat met name starters steeds meer lenen ten opzichte van het inkomen. Niet voor alle consumenten is (zo goed als) maximaal lenen echter de meest passende keuze. Ik zie dan ook een

³ Trendzicht 2022, AFM, 2021.

⁴ De coronacrisis en ons geld, Nibud, 2021.

⁵ <https://www.wijzeringeldzaken.nl/Beleggen/>

⁶ Afschrift consultatiereactie strategie voor retail beleggen, Kamerstuk 22 112, nr. 3200.

⁷ Kamerbrief hypotheekschuldmonitor en update aanpak aflossingsvrije hypotheeken, Kamerstuk 32 545, nr. 119.

belangrijke verantwoordelijkheid voor hypotheekadviseurs om samen met de consument te verkennen welke maandlasten aansluiten bij de financiële situatie van de consument.

Vraag 4

Wat vindt u van het signaal dat een groot deel van de mensen belegt op basis van *execution only*, terwijl bij 32 procent enig advies mogelijk wel beter zou zijn, omdat hun beleggingsgedrag verre van optimaal is?

Antwoord 4

Nederland kent al langere tijd een hoog percentage *execution only* beleggers. De consumentenmonitor van de AFM laat zien dat 59% van de beleggers eind 2020 voor deze vorm koos, in plaats van voor beleggen met advies of via vermogensbeheer. Het percentage schommelt sinds 2013 tussen de 53% en 60%. De afname van het aandeel beleggers dat belegt via een financieel adviseur – in 2020 nog 11% – is deels toe te schrijven aan een toename van het aantal consumenten dat gebruik maakt van vermogensbeheer. 30% van de beleggers kiest voor vermogensbeheer, een stijging van 10%-punt in vergelijking met 2013.⁸ Trendzicht 2022 laat zien dat met name beginnende beleggers de laatste jaren relatief vaak voor *execution only* kiezen. Het hangt van de persoonlijke situatie, zoals de kennis en ervaring en financiële doel, af welke vorm van beleggen het meest geschikt is.

Een beleggingsonderneming heeft ook bij *execution only* dienstverlening een zorgplicht. De beleggingsonderneming dient te beoordelen of de financiële dienst en het product passend zijn voor de persoonlijke (financiële) situatie van de klant, tenzij er enkel sprake is van niet-complexe producten. Met een passendheidstoets dient de consument aan te tonen dat hij voldoende kennis en ervaring heeft om zelf te beleggen. Bij een negatief resultaat dient de beleggingsonderneming de klant te waarschuwen voor de niet-passendheid van het product.

Onderzoek toont echter aan dat enkel informatie verstrekken of waarschuwen niet in alle gevallen leidt tot een geïnformeerde klant die verstandige keuzes maakt. De (digitale) omgeving waarin opties worden voorgelegd speelt een grote rol in het keuzeprocess. Gelet op de hierboven geschetste trends van een toename van het aandeel *execution only* beleggers in combinatie met de toenemende digitalisering die ertoe heeft bijgedragen dat *execution only* beleggen de laatste jaren toegankelijker is geworden, zet ik mij in Europees verband in op meer aandacht voor gedragsinzichten bij het ontwerp van deze keuzeomgeving, onder meer bij de eerdergenoemde RIS.

Vraag 5

Bent u aangesloten bij de onderzoeken van de AFM naar de manier waarop beleggingsapps als handelsplatforms het handelsgedrag van mensen beïnvloeden?

Antwoord 5

Ik ben zelf niet aangesloten bij deze onderzoeken van de AFM, maar de AFM houdt mijn ministerie doorgaans goed op de hoogte van haar onderzoeken en de resultaten daarvan. Ik juich onderzoek van de toezichthouder toe dat bijdraagt aan betere bescherming van consumenten. De resultaten van dergelijke onderzoeken zijn waardevol voor het bepalen van het beleid, onder meer voor de inzet van het kabinet bij Europese regelgevingsherzieningen zoals de RIS.

Vraag 6

Deelt u de zorgen van de AFM over tekenen van oververhitting op de aandelenmarkten, mede aangejaagd door de lage spaarrentes en ziet u het «doe-het-zelfbeleggen» in dat licht als een extra zorg als het sentiment op de beurzen ineens omslaat, wat eveneens geldt voor de huizenmarkt?

⁸ Consumentenmonitor Beleggen najaar 2020, AFM, 2021.

Antwoord 6

Kijkend naar de situatie op de effectenmarkten, constateer ik dat de afgelopen periode de koersen sterk zijn opgelopen en van nature volatiliteit kennen. Bovendien zijn de afgelopen jaren veel nieuwe beleggers toegetrokken. Het is van belang dat beleggers zich bewust zijn van de risico's en voldoende geïnformeerd of geadviseerd keuzes maken die passend zijn bij hun situatie en doelstellingen. Het staat consumenten daarbij vrij hun eigen afweging te maken ten aanzien van vermogensopbouw, waaronder ook de keuze voor execution only dienstverlening. Het onderzoek van de AFM laat zien dat een derde van de execution only beleggers periodiek inlegt. Hierdoor verkleinen deze beleggers het risico hun gehele portefeuille op een top van de markt aan te kopen.⁹

Vraag 7

Wat is de status van de discussie over het wettelijk verbieden van negatieve spaarrente, waarover de CDA-fractie ook al vragen over heeft gesteld, zodat sparen in ieder geval geen geld gaat kosten met name niet voor de kleine spaarders omdat zichtbaar is dat de markt langzaam opschuift in ondergrenzen?

Antwoord 7

Op 15 oktober jl. heb ik uw Kamer een brief gestuurd over het onderwerp negatieve spaarrente.¹⁰ Daarin ga ik onder meer in op een analyse van DNB inzake het lagerenteklimaat en de spaarrente, een internationaal overzicht dat uiteenzet hoe in andere landen wordt omgegaan met een (eventuele) negatieve rente voor spaarders, een reactie van de Autoriteit Consument en Markt (ACM) op de motie Van Dijk/Grinwis (Kamerstuk 32 545, nr. 143), en een verslag van een verkenning binnen mijn ministerie in het kader van de motie Heinen/Alkaya (Kamerstuk 32 545, nr. 142). In de brief constateer ik het volgende:

1. Er zijn op dit moment voldoende mogelijkheden voor de gewone spaarder om te bankieren bij een bank die geen negatieve (spaar)rente rekent. Volgens DNB heeft het leeuwendeel van de Nederlandse spaarders op dit moment niet te maken met een negatieve spaarrente.
2. DNB licht toe dat de ervaringen tot nu toe suggereren dat de impact van de negatieve spaarrente op de stabiliteit van deposito's beperkt is. Dit leidt nu niet tot significante onttrekkingen van deposito's, ook niet in Denemarken, waar nu een veel lagere saldogrens geldt dan in Nederland.
3. DNB blijft bij haar conclusie dat een verbod op negatieve spaarrentes overwegend nadelen en risico's kent.
4. Zowel DNB als de ACM wijzen erop dat een ingreep middels een grens of een verbod averechts kan werken en de (kleine) spaarder mogelijk juist niet beschermt.
5. Uit de geactualiseerde internationale inventarisatie maak ik op dat er in de Europese Unie, voor zover ik heb kunnen nagaan, van een bij wet opgenomen expliciet verbod op negatieve rente geen sprake is. Wel zijn er lidstaten waar op grond van jurisprudentie, voorschriften van de toezichthouder of nationale privaatrechtelijke regels beperkingen worden gesteld aan het rekenen van negatieve rente door banken.
6. Uit de reactie van de ACM maak ik op dat het de Minister van Financiën is toegestaan om een standpunt over een grensspaarsaldo in te nemen. Tegelijkertijd is het de Minister niet toegestaan om banken op te roepen om zich hieraan te houden of oproepen dat banken hier onderling afspraken over maken.
7. Uit de werkzaamheden in het kader van de motie Heinen/Alkaya (Kamerstuk 32 545, nr. 142) blijkt dat het nog geen uitgemaakte zaak is of een wettelijk verbod een doeltreffend instrument is dat alle benodigde toetsen voor wet- en regelgeving kan doorstaan. Ook de ACM wijst in zijn reactie op de motie Van Dijk/Grinwis (Kamerstuk 32 545, nr. 143) op de mogelijke strijd met het Europees recht als Nederland een wettelijk verbod zou invoeren.

⁹ Overzicht Financiële Stabiliteit – Najaar 2021, DNB.

¹⁰ Kamerbrief negatieve spaarrente 2021, Kamerstuk 32 013, nr. 251.

In de brief benadruk ik nogmaals dat ik een negatieve spaarrente voor gewone spaarders zeer ongewenst vind. En dat ik het van groot belang vind dat gewone spaarders voldoende mogelijkheden houden om te bankieren bij een bank die geen negatieve rente rekent. Mochten die mogelijkheden in de toekomst significant worden beperkt, dan zal ik het onderwerp opnieuw ter hand nemen, en indien opportuun ook invoering van wetgeving overwegen.

Vraag 8

In hoeverre zijn mensen volgens u voorbereid in relatie tot hun vermogensplanning als er komende jaren fors gaat worden ingegrepen op de huizenmarkt?

Antwoord 8

Zoals ik ook in mijn antwoorden op de vragen 2, 3 en 6 beschrijf, hebben dit kabinet en voorgaande kabinetten reeds maatregelen genomen om overmatige hypotheekschulden tegen te gaan en de financiële weerbaarheid van huishoudens te verbeteren, zoals het stapsgewijs afbouwen van de LTV-limiet. Daarnaast is de gemiddelde rentevaste periode van hypotheekleningen de afgelopen jaren significant toegenomen waardoor huishoudens langer stabiele woonlasten hebben.¹¹ Dat is goed voor de vermogensplanning van huishoudens en maakt ze minder kwetsbaar.

Vraag 9

Kunt u deze vragen beantwoorden voor het Commissiedebat Financiële Markten op 8 december aanstaande?

Antwoord 9

Ja.

¹¹ Overzicht Financiële Stabiliteit – Najaar 2021, DNB.